

Omaette väärtus on raamatu lõppu lisatud autorite isikuandmetel. Et suur osa kaastöödest pärineb endistelt juhtivatelt vabadusvõitlejatelt, siis võib selles näha kuluaarides arutatud vabadusvõitluse entsüklopeedia loomise alget. Ühte koondatud elulood aitavad kummutada muu hulgas ka rahvuskommunistide poolt levitatud müüti, nagu olnuks tegu harimatute ja muidu ebaedukate inimestega. Valdaval osal on kõrgharidus või on nad vähemalt püüdnud õppida kõrgkoolis, kuni heideti poliitilistel põhjustel välja. Iseseisvas Eesti Vabariigis on nad suutnud küündida “edukate” inimestega võrdväärsetele ametikohtadele. See tõendab, et loobumus karjäärist nõukogude ühiskonnas ja keskendumine vabadusvõitlusele oli teadlik valik. Keegi pidi viskuma dzoti ette. Seda tegid nemad.

Aga miks just nemad? Võib vaid kahetseda, et mälestuste kaskaadi ei toeta mõtestav kommentaar. Eestis toimunud vastupanuliikumise kui nähtuse analüüs oleks lisanud kogumikule veel ühe olulise mõõtme. Enim üldistust taotlevad kirjutised, Isotamme eessõna ja Niitsoo artikkel, langesid viimistlemise käigus erinevatel põhjustel välja. Küllap olnuks õigem, kui kommenteerima ei oleks asunud keegi asjaosaliste seast, vaid neutraalne ja samas professionaalne ajaloolane.

Kuid selles valdkonnas meil nõuetekohast ajaloolast ei leidugi. Tegemist on selleks liiga lähedase ajaga (oht osutada tulemustes naeruväärseks), liiga sensitiivse teemaga (asjaosalised on elus ja haaravad malaka) ning liiga mosaiikse teadmisega (palju musta tööd andmete kogumisel). Viimatine raskus ilmneb markantselt ka Udami-raamatust, kus on fakte üles märgitud lausa viiel erineval moel: Eesti, Läti ja Leedu Rahvusliikumiste Peakomitee (lk. 9); Eesti–Läti–Leedu Rahvusliikumiste Ülemkomitee (lk. 79); Eesti, Läti ja Leedu Vabastusliikumiste Ülemkomitee (lk. 133); Eesti, Läti ja Leedu Rahvuslike Liikumiste Peakomitee (lk. 171); Eesti, Läti ja Leedu Rahvusliikumiste Ülemkomitee (lk. 249). Aga ei hullu! Selleks ajaks, kui ilmub järgmine raamat järgmisest mehest, kes ei murdunud, näiteks Mart Niklusest, on lähiajaloo diskursus kindlasti juba piisavalt edasi arenenud, et vähemalt pisiasjades valitseb üksmeel.

Mait Raun

Friedrich

Georg von Bunge – 200

■ 13. märtsil möödus 200 aastat tuntud baltisaksa õigusteadlase ja ajaloolase Friedrich George von Bunge sünnist. Sel mälestuspäeval avati tema kunagises elukohas Tallinnas Lai tänav 31 eesti- ja saksakeelne mälestustahvel. Samal päeval avati Ajaloomuuseumis Bunge elu ja tegevust tutvustav näitus, kus eksponeeriti dokumente Ajaloomuuseumis olevast Bunge isikuarhiivist ja Tallinna Linnaarhiivist. 27. aprillil avati Bungele pühendatud näitus Tartu Ülikooli Ajaloomuuseumis, kus olid juba eespool nimetatud dokumentide kõrval välja pandud ka Ajalooarhiivis olevad materjalid. Samal päeval toimus Õpetatud Eesti Seltsi poolt korraldatud konverents “200 aastat prof. Friedrich Georg von Bunge (1802–1897) sünnist”. Et ettekanded on plaanis publitseerida Õpetatud Eesti Seltsi väljaandena, siis puudub vajadus neid siinkohal refereerida.¹ Bunge juubeliürituste korraldamise initsiaatoriks oli prof. dr. Peeter Järveld, kes on tema pärandit ka põhjalikumalt uurinud.² Kiiduväärt on, et seoses juubelig oli üllitatud eesti- ja saksakeelne Bunget tutvustav voldik.³

Friedrich Georg von Bunge sündis 1. (uue kalendri järgi 13.) märtsil Kiievis apteekri pojana. Isa surma järel (1814) kolis ema koos lastega 1815. aastal Tartusse, kus Friedrich Georg pärast gümnaasiumi lõpetamist hakkas 1818. aastal Tartu ülikoolis õppima kameralistikat ja õigusteadust. Friedrich Georg von Bunge noorem vend Alexander õppis Tartu ülikooli arstiteaduskonnas, kuid temast sai hoopiski silmapaistev botaanik. 1822. aastal lõpetas Friedrich Georg von Bunge Tartu ülikooli kandidaadikraadiga ja jäi ülikooli juurde tööle vene keele lektorina. 1825. aastal valiti ta Tartu rae liikmeks, seejärel sündikuks ja justiitsbürgermeisteriks. Valinud küll juristi karjääri, oli Friedrich Georg von Bunge geenides midagi, mis teda isa elukutsega seoses tõmbas: tema pilk jäi pidama Tartu apteekri Christian Gotthard Wegeneri tütrele Wilhelmine Luisel, kellega naitus 1825. aastal. Samal ajal jätkas ta oma teadlasekarjääri, kaitstes 1826. aastal Heidelbergi ülikooli juures doktoritöö Liivimaa õigusajaloost. 1831. aastast oli Bunge Liivi-, Eesti ja Kuramaa provintsiaalõiguse korralline professor Tartu ülikoolis, samuti valiti ta mitmel korral õigusteaduskonna dekaaniks ja 1839. aastast oli ta ülikooli raamatukogu direktor. Tekkinud vastuolude tõttu, mida tuntakse rektor Ulmanni afäärina, oli Bunge sunnitud 1842. aastal Tartu ülikoolist lahkuma. Et pääseda plaanitsetavast üleviimisest Kaasani ülikooli, astus ta teenistusest tagasi ja asus Tallinna, kus valiti juba järgmisel aastal raesündikuks ja seejärel justiitsbürgermeisteriks. Raekojas avastas Bunge rikkaliku arhiividokumentide kogu. Ta kirjutab oma autobiograafias: “Ma leidsin ta rae arhiivikeldris kaunis hooletusse jäetuna ja suurimas korratuses. Ma seadsin üksikud ürikud, toimikud ja toimikute katkendid, selle järele kui nad olid tarviliselt puhastatud, kronoloogilisse järjekorda ja asetasin nad selleks valmistatud plekkkastidesse, mis paigutati linna varakambris

kappi. See rikkalik kogu moodustas aluse minu “Ürikutekogu” jaoks.”⁴

Bunge vaatas läbi ligikaudu kaksteist tuhat dokumenti ja tegi ärakirjad umbes kolmest tuhandest, mida hakkas ürikutekogus avaldama. Hilisem Tallinna linnaarhivaar Otto Greiffenhagen annab Bunge tegevusele linnaarhiivis kõrge hinnangu, kuid mainib ära ka puudused: “Alles sellega sai meil alguse ürikute teaduslik väljaandmine. Kui arvestada, et tol ajal puudusid sellised abivahendid, nagu Grotefendi kronoloogilised käsiraamatud, ega olnud ka paleograafilisi õpperaamatuid, siis ei saa veel praegugi keelata Bunge saavutustele väärivat tunnustust, kuigi Bunge töödes nüüd võib leida mitte päris vähesel arvul eksimusi – isegi päris suuri, nii ürikute lugemises kui ka nende dateerimises. Ka mis puutub regestide koostamisse, võib Bunge tööd lugeda otstarbekohaseks, ehk küll mõned välised asjaolud täiendustes ja registrites mõjuvad segavalt. Aga enne kõike: teaduslik editsioonitöö arhiivides kujul, nagu seda tegi Bunge, oli Baltimail, ka Tartu ülikooli juures niihästi kui tundmata.”⁵

Bungel läks korda leida oma fundamentaalse Balti ajaloo põhidokumentide publikatsiooni “Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch nebst Regesten” jaoks rohkesti kaastöötajaid nii kodu- kui ka välismaal. Hiljem on paljud tema poolt avaldatud arhiividokumentidest kaotsi läinud või hävinud. Kui Bunge poleks neid omal ajal publitseerinud, oleks meie ajalugu praegu oluliselt vaesem.

1848. aastal tehti Bungele keisri kantselei poolt ülesandeks koostada ülevaade Balti provintside eraõigusest ja protsessi ajaloost. Aastatel 1856–65 töötas Bunge Peterburis keisri kantseleis eelnõu kallal, kuni see keisri poolt heaks kiideti ja jõustus. Bunge suure töö tulemusel kodifitseeritud Balti eraseadust kasutavad juristid tänase päevani

¹ Konverentsil peeti alljärgnevad ettekanded: prof. Tiit Rosenberg – Jooni Fr. G. von Bunge aegsest Tartust; prof. Peeter Järvelaid – Fr. G. von Bunge Tartu ülikooli professorina 1831–1842; mag. Lea Leppik – Fr. G. von Bunge Tartu linnaametnikuna; mag. Katrin Roosileht – Lisandusi Fr. G. ja Alexander von Bunge eluloole; dr. TÜ dr. h. c. Gert von Pistohlkors – Fr. G. von Bunge und das ständische Denken im 19. Jahrhundert; dr. Christina Kupffer – Fr. G. von Bunge und Friedrich Konrad Gadebusch; dr. Marju Luts – Õigusdogmaatika ja õigusajaloo vahekord Fr. G. von Bunge loomingus; Kersti Taal – Fr. G. von Bunge ja Õpetatud Eesti Selts; Malle Salupere – Fr. G. von Bunge ja Tartu kultuuriajakirjad “Das Inland” ja “Dorpater Jahrbücher”; dr. Erki Tammiksaar – Fr. G. Bunge Tartust lahkumise tagamaadest (1842); mag. Kalmer Mäeorg – Fr. G. von Bunge Tallinna

raehärrana 1843–1856; mag. Toomas Anepaio – Fr. G. Bunge ja Balti provintsiaalseadustiku IV köide; dr. Alar Läänelaid – Loodusuuri Alexander von Bunge (1803–1890).

² Vt. P. Järvelaid. Bunge sajand ja sajand Bungeta. I–II. – Kleio. Ajaloo Ajakiri 1977, nr. 4 (22), lk. 49–51 ja Ajalooline Ajakiri, nr. 3 (102), lk. 17–30.

³ Voldiku koostas mag. Lea Leppik Ajalooarhiivist.

⁴ W. Greiffenhagen. *Dr. jur. Friedrich Georg v. Bunge*. Tallinn, 1891. Tõlge ära toodud: Otto Greiffenhagen. Jooni Tallinna Linnaarhiivi ajaloost. – Viiskümmend aastat teaduslikku tööd Tallinna Linnaarhiivis. Tallinn, 1933, lk. 7.

⁵ O. Greiffenhagen. Jooni Tallinna Linnaarhiivi ajaloost. – Viiskümmend aastat teaduslikku tööd Tallinna Linnaarhiivis. Tallinn, 1933, lk. 8.

mitte ainult teorias, vaid ka praktikas, seda just omandiõiguse tõestamise puhul. Bunge teeneid hinnati tegeliku riiginõuniku tiitli, Püha Stanislavi I, Püha Anna II ja Püha Vladimiri IV järgu ordenitega. Bunge aga palus ennast 1865. aastal tervislikel põhjustel erru saata ja elas Saksamaal, kus tegeles teadustööga, kuni ta 9. aprillil 1897 Wiesbadenis suri.

Bunge ei ole meie kultuurilukku jäänud ainult silmapaistva õigusteadlase ja ajaloolasena, vaid ta oli ka silmapaistev literaat, kes andis koos Tartu Ülikooli professorite Blumi, Struwe ja Walteriga aastatel 1833–36 välja aastaraamatut “Dorpater Jahrbücher für Literatur, Statistik und Kunst, besonders Russland” ja asutas 1836. aastal nädalikirja “Inland”, mille toimetajaks ta oli kuni 1842. aastani. “Inland” on üks olulisi XIX sajandi keskpaiga Baltimaade kultuuriloo allikaid, milles kirjandusliku sisu kõrval oli oluline osa ka poliitilistel ja ajalooartiklitel ning dokumentide publikatsioonidel. Kõige selle kõrval oli Bunge agar seltsitegelane ja suur muusikasõber. Tema algatusvõime, sihikindlus, põhjalikkus, töökus ja mitmekülgsus äratavad tänaselgi päeval suurt lugupidamist.

Peep Pillak

Bunge mälestustahvli avamine 13. märtsil 2002 Tallinnas Lai tn. 31.

Akadeemilise biograafia kirjutamise metoodikast

Tuleb tunnistada, et tänase päevani pole eesti ajaloolaste poolt tehtud historiograafilist kokkuvõtet ega laiemalt ka diskuteeritud teoreetilisel tasandil¹ biograafiate kirjutamise metoodikast.² Kuna pole olnud diskussiooni, siis pole meil olemas ka mingit biograafiakirjutajate läbi mõeldud edetabelit, s.t. neid, kellest võiksime üksmeelselt eeskuju võtta. Mul on tunne, et kui teha täna Eestis küsitlus, keda võiksime Eestiga seotud ja ka rahvusvaheliselt tuntud isikutest pikemalt mõtlemata nimetada kui biograafiate autoreid, siis ilmselt mainiks inimesed tänavalt ennekoike meie tuntud semiootikut ja kirjandusteadlast prof. Juri Lotmanit³ ning ilmselt ka Helsingi ja Tartu ülikooli audoktorit kirjanik Jaan Krossi.⁴

¹ W. Ogris. Mozart im Familien- und Erbrecht seiner Zeit. Verlobnis, Heirat, Verlassenheit. Böhlau Verlag, Wien-Köln-Weimar, 1999, 163 lk. (ISBN 3-205-99161-3).

² Viimastest aastakümnetest meenub eelkõige diskussioon, mida arendasid Tartu ülikooli ajaloolased kirjanik Jaan Krossiga (Balthasar Russowi biograafia teemal), või siis viimase näitena lähiaastatest, kui peamiselt ajalehti lugevat avalikkust (vähem professionaalseid ajaloolasi) diskuteerima kiskunud publikatsioonide seeria Konstantin Pätsi eluloo kohta pakkus välja mitte ainult uusi fakte, vaid ka hinnanguid Konstantin Pätsi rollile Eesti 20. sajandi ajaloos. Või mainigem just viimastel aastatel teatavat elavamat diskussiooni prof. Harri Moora biograafiaga seonduvate uute arhiivileidude interpreteerimisel. Seda diskussiooni selgitab probleemi mõistmiseks päris hästi Harri Moora tütre Ann Marksoo artikkel. Vt. A. Marksoo. Nõukogude luureorganitega seotud ajalugu ja allikakriitika. Harri Moora juhtumi näitel. – Ajalooline Ajakiri 1999, nr. 3/4, lk. 121–140. Viimati nimetatud diskussioonide hulgast on oodata peatselt jätku ka Russowi biograafia üle ja loomulikult ka selle kajastamise kohta vahel ajaloolaseksi pretendeerivalt kirjanikult Jaan Krossilt. Seda teemat on asunud viimasel ajal põhjalikumalt uurima tänane Toronto ülikooli ajaloo professor ja sealse ülikooli eesti õppetooli juhataja Jüri Kivimäe. Jääb vaid loota, et sellest analüüsist sünnivad ka uued publikatsioonid, mis võimaldaksid edasi viia mitte ainult teema faktoloogilist külge, vaid arendada ka sellega seotud teoreetilist mõtisklust biograafiate kirjutamise metoodikast. Autor on